

communicative culture of medical college's student. Tolerance testifies to high professionalism of medical worker and his moral values. A patient, being in the low-spirited state, hopes for help and understanding of medical worker. The improper level of communicative culture of medical workers often becomes the reason of negative people's relation to medicine, doctors, and hospitals. It is possible to forget that a medical worker is called to gather additionally words to every patient. As doctors mark illness is a problem psychological. In determination of basic universally student of medical college (a future medical worker) for basis will take the oath of Hippocrates, which is the main criterion of honesty and dignity of any medical worker. Forming of communicative culture medical college student is an actual and important problem, in fact a medical worker is a man who is able to rescue or destroy hope and faith on future convalescence of a patient.

Key words: *communication, culture, communicative culture, communicative culture of a medical college student, a medical worker, professional qualities, moral values, communicative skills, medical ethics, deontology of a medical worker.*

УДК 37.018.7–057.875:371.124:8

Н. В. Громова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

РОЛЬ І МІСЦЕ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

У статті розкривається питання професійного становлення майбутнього вчителя-словесника під час педагогічної практики з української мови. Розглянуто суть педагогічної практики, проаналізовано її функції, окреслено завдання. Автор доводить, що розкриття відповідних професійних і особистісних якостей є показником успішного професійного становлення та самореалізації особистості. Мова йде про такі якості, як позитивна мотивація до виконуваної діяльності, професійна майстерність, творча активність, діалогічна творча взаємодія суб'єктів навчального процесу тощо. Узагальнено рекомендації щодо поліпшення професійної та методичної підготовки, висловлені майбутніми вчителями-філологами.

Ключові слова: *педагогічна практика з української мови, учитель-філолог, професійне становлення, творча самореалізація, якості особистості, методична підготовка.*

Постановка проблеми. Важливе значення в професійному та особистісному становленні майбутнього вчителя-словесника займає його практична підготовка. Вона є завершальним етапом вивчення курсу «Методика навчання української мови», який має забезпечити послідовне системне формування професійно значущих умінь і навичок студентів-філологів, і важливим ланцюжком між теоретичним навчанням майбутніх учителів та їх самостійною практичною роботою безпосередньо у школі. Сучасні дослідники стверджують, що практика – це чуттєво-предметна діяльність, за допомогою якої людина змінює й перетворює світ.

Аналіз актуальних досліджень. Питання практичної підготовки майбутнього фахівця завжди поставало поряд із питанням розвитку української педагогічної школи. Значний внесок у розробку проблем підготовки вчителя здійснив великий педагог К. Д. Ушинський, який відзначав необхідність усебічного розвитку вчителя, оволодіння ним педагогічною теорією, розвиток творчого мислення та стверджував про необхідність єдності педагогічної теорії та педагогічної практики в підготовці вчителів [1]. На думку К. Ушинського, тільки особистість може впливати на розвиток особистості, тільки характером можна формувати характер.

Питанням історії становлення педагогічної практики як компонента загальнопедагогічної підготовки присвятили свої праці Н. М. Дем'яненко, В. К. Майборода, Р. В. Куліш, М. Є. Сисоєва та інші. Окремі аспекти професійної підготовки вчителя відображені в працях А. М. Алексюка, І. А. Зязюна, Г. О. Балла, Н. В. Кичука, Н. Г. Ничкало, В. А. Семиченко, М. Д. Ярмаченко та ін. За ними формування професіоналізму вчителя ґрунтується на принципах науковості, безперервності, системності, єдності теорії та практики.

Метою даної статті є з'ясування місця й ролі педагогічної практики в підготовці, становленні та самореалізації майбутнього вчителя-словесника, яку ми розглядаємо як внутрішню потребу особистості до повного розкриття своїх потенційних можливостей (професійних і особистісних якостей).

Виклад основного матеріалу. Модернізація освіти в Україні, нові тенденції в розвитку вищої педагогічної освіти за кордоном значною мірою впливають на фахову практику. Сьогодні практика розширюється й ускладнюється: робиться акцент на культуроцентризм, технологізацію навчально-виховного процесу, а головне, зростає соціальна роль особистості. У процесі практики відбувається засвоєння певної системи норм, правил, соціальних ролей і цінностей.

На початку ХХ століття в Україні склалися основні тенденції становлення загальнопедагогічної підготовки вчителя. Навчання у вищій педагогічній школі згідно з одним з основних принципів загальнопедагогічної підготовки єдності теорії та практики перетворюється в активно-дійовий процес реалізації набутих знань на практиці [2, 25].

Згідно із Законом «Про вищу освіту» практична підготовка студентів, тобто практика, є необхідною складовою навчально-виховного процесу вищої школи й покликана забезпечити набуття студентами практичних

професійних умінь і навичок. Майбутній учитель повинен не тільки оволодіти всією системою психолого-педагогічних і методичних знань, а й мати можливість закріпити їх на практиці [4].

У педагогічних закладах освіти практика завжди носила довготривалий і неперервний характер, що забезпечувало фундамент для оволодіння новими педагогічними знаннями, вміннями й навичками [3, 17].

Педагогічна практика виконує такі основні функції:

– адаптаційну (студент ознайомлюється з різними видами навчально-виховних закладів, звикає до ритму педагогічного процесу, роботи з дітьми);

– навчальну (актуалізація, поглиблення та застосування теоретичних знань, формування педагогічних умінь і навичок);

– виховну (формування ставлення до педагогічної професії, професійно значущих якостей особистості вчителя, розуміння необхідності самоосвіти та самовиховання);

– розвивальну (розвиток педагогічних здібностей студентів, педагогічного мислення, позитивної мотивації до педагогічної діяльності);

– діагностичну (перевірка рівня особистісних і професійних якостей майбутнього вчителя, професійної придатності й підготовленості до педагогічної діяльності) [4].

Правильно організована педагогічна практика забезпечує особистісно-орієнтований, комплексний, ускладнений, неперервний і творчий характер підготовки студентів. Керівники практики вбачають у кожному студентові особистість, яка має право на власну думку, на власні дії, на власну оцінку, на власні помилки та свободу вирішення цих помилок. Особливе місце займає педагогічна рефлексія, яка розвивається у студентів завдяки самоаналізу, веденню педагогічного щоденника й аналізу на завершальному етапі педагогічної практики. Комплексний характер передбачає поступове проходження й виконання студентом усіх видів педагогічної діяльності вчителя. Розвивальна функція педагогічної практики забезпечується постійним ускладненням її змісту, що підвищує зацікавленість практикантів у виконанні завдань педпрактики, збагачує студентів новими знаннями й вміннями. Принцип неперервності надає студентам можливість бути обізнаними з новими вимогами в школах, стикатися з проблемами навчально-виховного процесу та самостійно їх розв'язувати. Творчий характер педагогічної практики передбачає розвиток дослідницьких здібностей у студентів, здібностей нестандартно інтерпретувати нові ситуації навчально-виховного процесу. Деякі прийоми

активізації пізнавальної діяльності можуть розкрити творчий потенціал особистості студента: нестандартні уроки й виховні заходи, зокрема з участю батьків, міні-конференції тощо.

Таким чином, педагогічна практика надає студентам можливість перевірити власний рівень теоретичної підготовленості з психолого-педагогічних і фахових дисциплін, закріпити вироблені вміння та перевести їх у автоматизовані навички, ідентифікувати свої здібності стосовно професійної придатності, актуалізує потребу в пізнанні нового, саморозвитку й самореалізації.

Організуючи виробничу педагогічну практику на 4 курсі слов'янського відділення Інституту філології, методисти керувалися загальною метою – оволодіння студентами-практикантами сучасними методами й формами організації роботи в освітянській галузі; формування в майбутніх учителів практичних умінь і навичок у реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поповнювати свої знання та творчо їх використовувати в практичній діяльності.

Зважаючи на збільшення функціональних обов'язків учителя-словесника, який у динамічному сьогоденні має бути не лише майстром живого слова, знавцем лінгвістичних законів і літературних традицій, а ще й менеджером, дослідником, психологом, педагогічна практика передбачала вирішення таких завдань:

- поглиблення та закріплення теоретичних знань студентів;
- формування й закріплення основних професійно-педагогічних умінь і навичок, набуття досвіду педагогічної діяльності;
- розвиток у майбутніх учителів педагогічної свідомості й професійно значущих якостей особистості;
- розвиток професійної культури;
- вироблення основ володіння освітніми технологіями й педагогічною технікою;
- ознайомлення з методами вивчення аналізу педагогічного досвіду та застосування його в педагогічній діяльності;
- формування творчого мислення, індивідуального стилю професійної діяльності, дослідницького підходу до неї;
- вироблення вмінь здійснювати диференційований та індивідуальний підхід до дітей;
- розвиток потреби в педагогічній самоосвіті й постійному самовдосконаленні;
- професійне діагностування придатності до професії.

З метою виявлення впливу педагогічної практики на професійне становлення майбутніх учителів-філологів серед студентів 4 курсу (58 осіб) було проведено опитування. Студентам пропонувалося позначити балом (від 1 до 5) ключові положення, що вплинули на розвиток їхніх професійних і особистісних якостей. У табл. 1 наведено результати опитування.

Таблиця 1

**Вплив педагогічної практики на професійне становлення
майбутніх учителів-філологів**

Зміст впливу практики	Загальний бал	Середній бал	Відсоток
Підтвердила правильність вибору професії	190	3,33	66,7%
Змінила ставлення до педагогічної діяльності на краще	187	3,28	65,6%
Підвищила інтерес до навчання в цілому	197	3,46	69,1%
Показала важливість володіння психолого-педагогічними й фаховими дисциплінами	227	3,98	79,6%
Активізувала процес професійного становлення	217	3,81	76,1%
Примусила задуматися над проблемою професійного самовдосконалення	242	4,25	84,9%
Показала необхідність планування робочого та вільного часу	232	4,07	81,4%
Поставила перед проблемою необхідності постійного самоосвітнього навчання	214	3,75	75,1%
Поглибила й розширила теоретичні знання	199	3,49	69,8%
Допомогла реалізувати отримані знання на практиці, підтвердила необхідність навчання протягом життя	222	3,89	77,9%
Підвищила культуру спілкування завдяки позитивній творчій взаємодії із суб'єктами навчання	222	3,89	77,9%
Показала необхідність розвитку творчої активності	230	4,03	80,7%
Підвищила мотивацію, розвинула почуття відповідальності	243	4,26	85,3%

Зупинимося на основних положеннях. Як показали результати, перше місце посідає мотиваційна складова. Переважна більшість студентів із почуттям відповідальності поставилася до виконання завдань педагогічної практики (85,3%). Це опосередковано характеризує їх організованість і є показником формування позитивної мотивації, що включає усвідомлення значимості поставленої задачі, інтенсивність зусиль щодо пошуку власної мети й завдань на шляху розв'язання певної проблеми та її суперечностей, пізнавальний інтерес, утвердження власних ціннісних орієнтацій тощо.

На друге місце студенти поставили проблему професійного самовдосконалення (84,9%). У процесі педагогічної практики складаються найоптимальніші можливості для формування професійної майстерності як провідної якості особистості майбутнього вчителя. Робота студентів у період практики характеризується тією ж множинністю функцій (навчальною, розвивальною, комунікативною тощо) і стосунків (з учнями, учителями, студентами, методистами), що й професійна діяльність учителя.

Наступним положенням стало визнання необхідності бути творчою активною особистістю (80,7%). Ця інтегративна якість індивіда акумулює інтелектуальні, емоційні, характерологічні властивості, що забезпечують можливість діяти творчо під час розв'язання будь-якої проблемної ситуації або навчальної задачі й гарантують оригінальність, ефективність і позитивний результат даної творчої діяльності, є однією з основних вимог до сучасного вчителя. Особистісна готовність до творчості виявляється в психологічній зрілості, реалізації себе в житті, прийняття нового.

Високий рівень професійної підготовки, що передбачає наявність знань із психолого-педагогічних і фахових дисциплін є наступним ключовим положенням (79,6%). Тобто без наявності теоретичних знань, які студенти отримують під час навчання, не може бути ефективного науково обґрунтованого застосування вмінь і навичок у практичній діяльності, творчого сприймання й використання досвіду педагогічної роботи. Реалізовані в конспектах уроків, дидактичних матеріалах, різних типах вправ, методичних ідеях, моделях тощо, знання стають показником індивідуального саморозвитку, професійного самовираження й самореалізації. Кожна підростаюча людина сьогодні має спиратися, насамперед, тільки на власні знання й сили, а тому постійно розвивати їх в основній діяльності – навчанні й праці. Це положення підкреслює важливість концепції самореалізації в нашому прагматичному столітті.

Для формування вчителя-професіонала будь-якого фаху пріоритетною проблемою є формування культури спілкування, налагодження конструктивної творчої взаємодії із суб'єктами навчання. Цей показник завершує градацію ключових положень, складаючи 77,9 %. Творча взаємодія – це діалектична інтеграція допомоги й протидії. Ця якість трактується в педагогічній і психологічній науці як розвинена здатність особистості допомагати товаришам, приймати допомогу від них і вчителя, одночасно проявляти протидію щодо сторонніх пропозицій і рішень: критику, незгоду, доведення помилковості тощо.

Досвід педагогічної діяльності показує, що недостатньо знати основи предмета й методику його навчання. Незважаючи на широке використання різноманітних інформаційних технологій, живе усне слово й безпосереднє спілкування з учнями залишаються пріоритетними в сучасній школі. Досить часто професійно підготовлений урок, вступні бесіди не дають очікуваного результату саме через емоційну непідготовленість, невміння мобілізувати свою волю, творчі сили. Тому важливого значення для становлення майбутнього вчителя-філолога набуває навчання основам культури мовлення, педагогічної майстерності. Як зазначає Л. В. Кондрашова, «низький рівень готовності майбутніх педагогів до реалізації діалогічного навчання негативно впливає як на якість знань, так і на розвиток творчого потенціалу учнів». Причину такого становища вона вбачає у «традиційній технології навчального процесу, що значно знижує пізнавальну активність студентів, рівень їхньої самостійності, ініціативи й творчості під час розв'язування навчальних задач» [5, 13–14].

Самостійність і набуття власного досвіду професійної діяльності дали змогу майбутнім учителям-словесникам висловити у своїх звітах рекомендації щодо поліпшення методичної підготовки. Узагальнивши їх, пропонуємо:

- під час практичних занять із різних предметів викладачам давати змогу студентам випробувувати себе в ролі вчителя, готуючи й проводячи «мікроуроки» в студентській аудиторії;
- на заняттях із методичних курсів варто посилити увагу на розгляд змістових ліній, предметних компетенцій учнів, на виховну спрямованість змісту уроку, на здійснення розвивального й виховного принципів у навчанні, урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів; диференціацію навчання, доцільність і ефективність проблемно-пошукових методів і прийомів навчання; на питання контролю навчально-пізнавальної діяльності учнів; на організаторські й комунікативні здібності; на

особливостях виправлення помилок учнів в усному й писемному мовленні; на особливостях використання комп'ютерних програм та засобів Інтернет у підготовці та проведенні занять; на педагогічну доцільність проведення й результативність виховного заходу;

– під час практики бажано вести в щоденнику розділ «Дидактичний аналіз уроку», де зазначати тип, структуру, підсумок уроку, рекомендації щодо структурування уроку, обговорення уроку з учителем та методистом; аналізувати відповідні підручники з української мови.

Висновки. Таким чином, у період проходження педагогічної практики з української мови значно поліпшується процес професійного становлення майбутніх учителів-філологів: актуалізуються, поглиблюються їх теоретичні знання, формуються й удосконалюються психолого-педагогічні уміння й фахові здібності. Педагогічна практика розвиває творчу активність і самостійність майбутніх учителів-філологів, формує індивідуальний стиль діяльності, педагогічної творчості, майстерності, підвищує професійний рівень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания педагогической антропологии / К. Д. Ушинский // Избр. пед. соч. : В 2 т. – Т. 1 ; под ред. А. И. Пискунова. – М. : Недолок, 1974. – С. 229–256.
2. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителів в Україні (XIX – перша третина XX ст.) / Н. М. Дем'яненко. – К. : ІЗМН, 1998. – 328 с.
3. Євдокимов В. І. Підготовка вчителя в умовах євроінтеграції : навчальний посібник / В. І. Євдокимов, Г. Ф. Пономарьова, Л. Д. Покроєва, В. В. Луценко. – Х. : ХОНМІБО, 2006. – 204 с.
4. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта України. – 2002. – № 17. – С. 2–8.
5. Кондрашова Л. В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися : учеб. пособие / Л. В. Кондрашова. – М. : Прометей, 1990. – 160 с.
6. Семенов О. М. Фахова практика вчителя-словесника : навчальний посібник / О. М. Семенов, Л. О. Базиль, Т. І Дятленко. – Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2011. – 496 с.

РЕЗЮМЕ

Громова Н. В. Роль и место педагогической практики в профессиональном становлении будущего учителя-филолога.

В статье раскрывается вопрос профессионального становления будущего учителя-филолога во время педагогической практики по украинскому языку. Рассмотрена суть педагогической практики, проанализированы ее функции, определены задания. Автор доказывает, что раскрытие определенных профессиональных и личностных качеств является показателем успешного профессионального становления и самореализации личности. Речь идет о таких качествах, как положительная мотивация к деятельности, профессиональное мастерство, творческая активность, диалогическое взаимодействие субъектов учебного процесса. Обобщены рекомендации касательно

улучшения профессиональной и методической подготовки, высказанные будущими учителями-филологами.

Ключевые слова: педагогическая практика по украинскому языку, учитель-филолог, профессиональное становление, творческая самореализация, качества личности, методическая подготовка.

SUMMARY

Gromova N. Role and place of teaching practice in the professional formation of future teacher of philology.

The article deals with the question of the future professional development of philologist during teaching practice. Practice serves as a joining link between theoretical training of future teachers and their independent practical work directly in schools, creates conditions for the enrichment of life experience, expands social contacts. Performing the following functions: adaptive, educational, developmental, diagnostic, etc., practice provides students with an opportunity to test their theoretical knowledge of the psychological, pedagogical and professional disciplines, consolidates acquired skills and transfers them into automated skills, identifies their skills regarding professional competence.

The author proves that disclosure of relevant professional and personal qualities is a characteristic of individual self-development, professional self-expression and self-identity. The matter is about such qualities as positive motivation towards their work, professional skills, creative activity, creative dialogic interaction of subjects of the learning process.

It was founded that during the period of Ukrainian languages teaching practice the process of professional development of future teachers significantly improves, their theoretical knowledge becomes deeper, psychological and pedagogical skills and professional abilities are formed and improved.

The recommendations for improving vocational and methodological training expressed by the future teachers of philology was generalized.

Key words: Ukrainian language teaching practice, the teacher of philology, professional development, creative self-realization, humanity, methodical preparation.